

Електронні ресурси публічних бібліотек Тернопільської області: проблеми створення та використання

Останні десятиліття позначені появою та стрімким розповсюдженням Інтернет-технологій. Процес цей набув таких обертів, що сучасне суспільство вже не уявляється без Всесвітньої мережі Інтернет. Західні бібліотеки були одними з перших, які підхопили "свіжий вітер змін" і почали переосмислювати пріоритети своєї діяльності.

Вітчизняні бібліотеки значно відстали від західних у своєму Інтернет-розвитку. Причинами цього стали економічні, технологічні, психологічні та інші проблеми, пов'язані з перехідним періодом в Україні. Разом із тим потрібно зазначити, що впровадження Інтернет-технологій стає дедалі помітнішим у бібліотечній справі.

Сьогодні вже можна сміливо вживати термін "український бібліотечний сегмент Інтернету", не боячись бути голосливим. Збільшується кількість сайтів, розширюються існуючі проекти. Сукупність сайтів бібліотек України набуває системних рис, а тому потребує відповідного ґрунтового аналізу в рамках системного підходу, визначення основного напрямку розвитку української бібліотечної частки Інтернету, виявлення проблем та недоліків в існуючих проектах.

Значною допомогою у створенні Інтернет-ресурсів публічних бібліотек є реалізація програми Посольства США в Україні "Інтернет для читачів публічних бібліотек" (LEAP), яка реалізується в Україні з 2001 року. Проект має на меті допомогу публічним бібліотекам України в наданні інформаційних по-

слуг населенню, підтримку вільного й відкритого обміну інформацією, що є важливим для інтегрування України у світову спільноту та проведення реформ.

За п'ять років реалізації проекту в конкурсі взяли участь майже 500 бібліотек. За цей час у 89 публічних бібліотеках різних регіонів України було відкрито 105 Інтернет-центрів. Уряд Сполучених Штатів виділив понад 1,5 млн доларів на покращення доступу громадян України до інформації.

Лідерами в реалізації цього проекту є бібліотеки Тернопільської та Донецької областей. На Тернопільщині проект реалізується з 2001 року. У ньому отримали перемогу вісім бібліотек області, внаслідок чого відкрито 12 Інтернет-центрів з безкоштовним доступом для населення.

Проекти деяких центральних бібліотек передбачали відкриття центрів публічного доступу до Інтернету й на периферії. Таким чином з'явилися Інтернет-центри в бібліотеках-філіалах с. Синьків, смт Товсте Заліщицької ЦБС, смт Гримайлове та м. Копичинці Гусятинської ЦБС.

Діяльність бібліотек, що брали участь у програмі LEAP, стала

**Василь
Вітенко,**

*директор
Тернопільської
обласної
універсальної
наукової бібліотеки*

прикладом для інших центральних бібліотек регіону. За підтримки місцевої влади та донорських організацій придбано комп'ютерну техніку й підключено до системи Інтернет ще три центральні бібліотеки. У цілому 60% центральних бібліотек області можуть надавати якісні інформаційні послуги.

Комп'ютеризація публічних бібліотек області, відкриття в них Інтернет-центрів стали поштовхом для створення бібліотечних веб-сайтів та накопичення електронних баз даних.

Сьогодні публічними бібліотеками області створено та підтримується в мережі Інтернет 12 веб-ресурсів: 10 бібліотечних сайтів, Регіональний інформаційний портал "Тернопільщина" та Корпоративний пошуковий каталог Тернополя "Скіф". П'ять ресурсів підтримуються бібліотеками обласного центру: Тернопільською обласною універсальною науковою бібліотекою (бібліотечний сайт <http://www.library.te.ua> та портал "Тернопільщина" <http://www.irp.te.ua>), Обласною бібліотекою для молоді (сайт бібліотеки <http://www.yl.edu.te.ua> та каталог "Скіф" <http://www.scif.te.ua>), Обласною бібліотекою для дітей (бібліотечний веб-сайт <http://www.chbibl.iatr.org.ua>) та Тернопільською міською централізованою бібліотечною системою (сайт <http://www.cbs.iatr.org.ua>). Шість – центральними бібліотеками районів. Це сайти Бережанської (<http://www.lib.ber.te.ua>), Буцацької (<http://www.lib.buchach.iatr.org.ua>), Гусятинської (<http://www.gusyatyn.info>), Заліщицької (<http://library-zal.iatr.org.ua>), Теребовлянської (<http://www.tb.te.ua/lib>) та Чортківської (<http://www.cor.tr.ukrtel.net/library>) ЦБС.

Першим бібліотечним сайтом в області став сайт Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки. Його

було створено за проектом LEAP ще в 2002 році. За цим же проектом були створені сайти Бережанської, Буцацької, Гусятинської, Заліщицької, Теребовлянської та Чортківської ЦБ. Веб-сайт Обласної бібліотеки для дітей створено за проектом IATR, який також фінансується урядом США. Тернопільська міська централізована бібліотечна система створила свій сайт власними зусиллями. Та слід зазначити, що цей сайт розміщено на американському домені iatr.org.ua, який надає безкоштовний хостінг для веб-ресурсів некомерційних організацій України.

Більша частина бібліотечних сайтів регіону існує вже не перший рік. Отже, незаперечним є той факт, що у бібліотек Тернопільщини є достатній досвід представлення своїх установ в Інтернеті й до існуючих ресурсів можна пред'являти досить високі вимоги.

Спробуємо проаналізувати веб-ресурси публічних бібліотек Тернопільської області (станом на вересень 2006 року). Для цього враховувались такі критерії:

1. наявність вичерпної інформації про бібліотеку (історія, структура, ресурси, послуги, контактна інформація);

2. наявність матеріалів, що можуть зацікавити широке коло користувачів (повнотекстові бази книг та статей, оцифровані видання тощо);

3. наявність регіональної інформації;

4. наявність новин та частота їх поновлення;

5. наявність онлайн-електронного каталогу та забезпечення доступу до корпоративних каталогів;

6. наявність додаткових інформаційних сервісів (віртуальна довідка, електронна доставка документів тощо);

7. наявність інтерактивних форм спілкування (гостьові

книги, опитування, форуми та ін.);

8. наявність посилань на корисні джерела інформації;

9. регулярність оновлення інформації;

10. коректність відображення сайтів у різних браузерах;

11. зручність навігації;

12. відвідуваність сайтів.

Щодо інформації про бібліотеку, то тут слід зазначити, що всі бібліотеки представлені достатньо повно. На сайтах користувач може знайти інформацію про історію бібліотеки, її структуру, режим роботи, послуги тощо.

Інформація, цікава для широкого загалу користувачів, представлена, на жаль, значно гірше. Безумовно, користувачів на бібліотечних сайтах цікавлять, передусім, повнотекстові бази книг і статей. Повнотекстова база книг (електронна бібліотека) є лише на сайті Тернопільської ОУНБ.

Електронна бібліотека Тернопільської ОУНБ призначена для популяризації краєзнавчої літератури. Її основою стали краєзнавчі фонди:

1) документи, пов'язані з краєм за змістом, – незалежно від тиражу, мови, місця видання, політичної чи ідейної спрямованості (краєзнавчі документи);

2) документи, пов'язані з краєм походженням (місцеві видання, опубліковані на території краю, незалежно від їх змісту, виду, способу видання, у т. ч. малотиражні, внутрішньовідомчі, вузькоспеціальні та ін.; видання місцевих авторів).

Зараз електронна бібліотека нараховує 70 документів, але робота над її створенням тільки розпочалася. Певні труднощі в наповненні бібліотеки пов'язані з авторським правом на інтелектуальну власність. Бібліотека розміщує твори лише за умови укладання угоди з їх автором.

Он-лайн-бібліотека, задек-

ларована на сайті Обласної бібліотеки для молоді, на жаль, не відповідає своїй назві й не є повнотекстовою базою даних, а представляє собою біобібліографічний покажчик, який містить біографічні довідки про авторів та список літератури.

Краєзнавча (регіональна) інформація є на всіх десяти бібліотечних сайтах.

На сайті Тернопільської ОУНБ розміщений великий розділ "Регіон", у якому подані: історична довідка про обласний центр, інформація про населення та його зайнятість, науку, освіту, культуру в регіоні, інтерактивна карта області з коротким повідомленням про кожен район, тернопільські веб-адреси, дані про природно-ресурсний потенціал та заповідний фонд області, економіку, промисловість, сільське господарство, транспорт регіону. У розділі "Календар знаменних дат" представлені щорічні бібліографічні списки "Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини" за 2001-2006 роки. У них подана інформація про визначні події та видатних людей, чиє життя і діяльність пов'язані з Тернопільщиною.

На сайті Тернопільської обласної бібліотеки для молоді є розділ "Видатні краяни", в якому "узагальнено матеріали про сподвижників української нації, котрі народилися на Тернопіллі. Серед них багато імен із світовим визнанням: Іван Горбачевський, Богдан Лепкий, Шмуель Агнон, Соломія Крушельницька, Олександр Барвінський, Іван Пулюй, Володимир Гнатюк, Михайло Паращук, Яків Гніздовський, Михайло Бойчук та інші. Загалом подано 108 імен. Багато з них працювали в діаспорі й там примножували славу України". У розділі "Музичне Тернопілля" міститься інформація про Тернопільську обласну філармонію. Цікавою є віртуальна "Картинна галерея",

у якій представлено картини місцевих художників.

На сайті обласної бібліотеки для дітей є розділ "Тернопільщина", на якому бібліотекою реалізується веб-проект "Тернополь-465", що містить інформацію про історію Тернопілля, мистецтво та культуру краю, інші краєзнавчі матеріали. Цей проект реалізується також як окремий сайт.

Регіональна інформація в тому чи іншому обсязі представлена також на сайтах центральних бібліотек районів. Найповніше вона висвітлена Заліщицькою ЦБ, працівники якої в рамках реалізації проекту Міжнародного фонду "Відродження" "Регіональний інформаційний портал" зібрили значну кількість матеріалів для наповнення контенту Регіонального інформаційного порталу "Тернопільщина". Ця ж інформація виставлена й на сайті. Тим же шляхом пішла й Бережанська ЦБ, однак матеріалу тут поки що зібрано значно менше.

Про новини розповідають на сайтах Тернопільська ОУНБ, ОБМ, ОБД, Бучацька, Чортківська і Терехівська ЦБ. Хоча, на жаль, не всі вчасно поновлюють ці розділи. Так, на сайті ОБД остання новина датована 28.08.2005. Також варто звернути увагу на те, що в більшості випадків у "Новинах" бібліотеки пропонують звіти про події, які вже відбулися, а користувачів, на нашу думку, більше цікавить те, що має відбуватися найближчим часом. Тому новини мають, передусім, надавати інформацію випереджувального характеру, як, наприклад, на сайті Тернопільської ОУНБ.

Найкориснішим для користувачів сервісом на бібліотечному веб-сайті є, безумовно, електронний каталог. Від бібліотечного сайту очікується, насамперед, можливість пошуку потрібної літератури з фонду

бібліотеки. Більшість книгозбірень Тернопільщини це розуміють, тому їхні сайти містять електронні каталоги й триває постійна робота над їх наповненням. Електронні каталоги є на сайтах ОУНБ, ОБМ, ОБД та Тернопільської міської ЦБС (поки що цей каталог порожній, але робота над створенням цього сайту щойно розпочалася).

На сайті Тернопільської ОУНБ представлений каталог нових надходжень, систематичний каталог та каталог періодичних видань. З січня 2005 року ОУНБ описує документи в системі ІРБІС. Перехід на цю систему дозволив бібліотеці розпочати створення баз даних літератури іноземними мовами, технічної періодики, краєзнавчої інформації, бази даних "Волинь", яка створюється спільно з Рівненською ОУНБ у рамках Консорціуму "Волинь історична" тощо.

Використання програми ІРБІС дозволяє ОУНБ брати участь у створенні корпоративного ресурсу "Центральноукраїнський кооперативний каталог", роботу над яким започаткувала Кіровоградська ОУНБ.

Крім того, в бібліотеці, починаючи з 1993 року, підтримується база даних нових надходжень. Зараз вона містить понад 27 тис. документів. Завдяки наявності веб-порту, подарованого Тернопільській ОУНБ ДПНТБ Росії, ця база даних найближчим часом зможе стати доступною для користувачів сайту бібліотеки.

Тернопільська обласна бібліотека для молоді на сайті також пропонує користувачам електронний каталог.

На сайті обласної бібліотеки для дітей до послуг користувачів каталог нових надходжень.

Електронний каталог діаспорних видань пропонує користувачам Чортківська центральна бібліотека. Однак фактично це є список діаспорної літератури-

ри, наявної у фондах бібліотеки.

Додаткові бібліотечно-інформаційні сервіси – віртуальні довідки та електронна доставка документів, – на жаль, ще дуже мало представлені на сайтах бібліотек Тернопільщини. Як це не прикро, додаткові бібліотечно-інформаційні сервіси поки що відсутні на сайтах Тернопільської ОУНБ та обласної бібліотеки для молоді.

На сайті обласної бібліотеки для дітей представлений розділ "Запитай у бібліотекаря", де користувачі можуть поставити свої питання працівникам бібліотеки.

На сайті Буцацької ЦБ є розділ "Банк довідок", проте насправді він є біобібліографічним покажчиком, який містить інформацію про відомих людей, уродженців Бучаччини.

Отже, бібліотекам Тернопільщини потрібно працювати над налагодженням чіткої системи бібліотечно-інформаційного сервісу в мережі Інтернет.

Більшість бібліотек Тернопільської області пропонує своїм користувачам інтерактивні форми користування: форуми, гостьові книги, опитування тощо. У різних варіантах ці сервіси представлені на сайтах ОУНБ, ОБМ, ОБД, Буцацької та Заліщицької ЦБ.

Списки корисних веб-адрес (веббібліографію) пропонують ОУНБ, Тернопільська міська ЦБС та ОБМ. Недоліком цього сервісу всіх трьох сайтів є те, що списки веб-адрес оновлюються недостатньо часто, а оскільки Інтернет постійно змінюється,

вони не завжди активні.

Користувачам сайтів бібліотек Тернопільщини пропонується лише одна мова спілкування – українська. Це зумовлено, передусім, тим, що більшість користувачів цих сайтів україномовні, проте не можна не зауважити, що такий підхід значно обмежує кількість потенційних відвідувачів.

Особливу увагу бібліотекам Тернопільщини слід звернути на частоту оновлення інформації на сайтах. Дуже часто інформація вноситься один раз і більше не оновлюється, а, отже, втрачає актуальність.

Бібліотечні сайти тестувались нами в браузерях Internet Explorer та Mozilla. І в одному, і в іншому вони відображалися коректно.

Наступний критерій – зручність навігації. Він має значення для більшості Інтернет-аудиторії. Якщо навігація зручна, користувачу не потрібно робити зайвих кроків для переходу зі сторінки на сторінку. Усі сайти бібліотек Тернопільщини використовують головне меню, що значно полегшує навігацію. Сайти ОУНБ, Обласної бібліотеки для дітей та Тернопільської міської ЦБС містять мапи сайтів. На сайтах Тернопільської обласної бібліотеки для молоді, Буцацької, Заліщицької, Гусятинської ЦБ представлений сервіс "пошук по сайту".

Останній критерій – відвідуваність сайту – в певному сенсі підбиває підсумок роботи бібліотек зі створення інформаційно наповнених, зручних у користуванні сайтів. Рейтингові лі-

чильники представлені на сайтах ОУНБ, Обласної бібліотеки для дітей, Буцацької та Бережанської ЦБ. Найбільш популярними, безумовно, є сайти обласних бібліотек. Щоденно їх відвідує від 40 до 150 чол.

Обласна бібліотека для молоді, Заліщицька ЦБС, Гусятинська ЦБ, Терехівська ЦБ, Чортківська ЦБ доступних користувачам рейтингових лічильників не мають.

Підсумовуючи результати проведеного аналізу, слід зазначити, що бібліотеки терміново потребують фінансової допомоги для створення нових Інтернет-центрів, придбання ліцензованого програмного забезпечення для автоматизації бібліотечних процесів, підтримки Інтернет-каналів, уведення додаткових штатних одиниць для забезпечення роботи з упровадження інформаційних технологій.

Досвід роботи бібліотек Тернопільщини в напрямку запровадження Інтернет-технологій є свідченням того, що вони є активними соціальними інститутами і при порівняно невеликих витратах досягають максимального результату. Наполегливо працюючи над створенням та використанням Інтернет-ресурсів як нової прогресивної форми бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів, бібліотеки сприяють розвитку поінформованого демократичного громадянського суспільства.

Література

1. Вітенко В. Доступ до Інтернет-ресурсів у публічних бібліотеках Тернопільщини/В. Вітенко//Інтернет-центри в публічних бібліотеках: Зб. ст./Державна академія керівних кадрів культури і мистецтва, Українська бібліотечна асоціація. Центр безперервної інформаційно-бібліотечної освіти. – К., 2003. – С. 34-37.
2. Інтернет для читачів публічних бібліотек: (LEAP): електронні ресурси, доступні для всіх: Проект Посольства США в Україні: Буклет. – 8 с.
3. Солов'яненко Д. Структурний аналіз українського бібліотечного веб-сегмента в мережі Інтернет/Д. Солов'яненко//Бібл. вісн. – 2005. – № 3. – С. 26-37.
4. Торлин И. Веб-сайты публичных библиотек: попытка обзора [электронный документ]/И. Торлин//Материалы Конференции "Крым-2006". – Киев, 2006.